

Knihovna jako novodobá katedrála

Národní knihovna České republiky vyhlásila v květnu 2006 mezinárodní projektovou architektonickou soutěž na návrh budovy, která by měla vyrůst v Praze na okraji Letenské pláně. O tom, jak bude nová knihovna vypadat, rozhoduje osmičlenná mezinárodní porota. Jedním z porotců je i architekt Petr F. Bílek, který v rozhovoru pro revue *Knihovna mj.* vysvětluje, v čem spočívá výjimečnost podobné soutěže, jak se mu zamlouvá místo vybrané pro stavbu a jak může moderní knihovna změnit vnímání architektury nejen v samotné Praze.

Chystaná výstavba nové budovy Národní knihovny není v knihovnické oblasti ojedinělým počinem. Po celé republice se od roku 1990 knihovny rekonstruují, mnohé se přestěhovaly do budov přestavěných pro knihovnické účely a několik pozoruhodných knihoven se již podařilo postavit. Čím si tento knihovnický boom vysvětlujete?

Myslím, že knihovna jako stavba se stává novým fenoménem pro život v současné společnosti. A nejenom zde, v České republice, ale všude ve světě. Knihovny, které sloužily dříve především ke studijním účelům, dnes slouží i jako místa společenského setkávání, diskusí, debat... Setkávání patří odedávna k přirozeným lidským potřebám. Ve středověku se lidé setkávali v katedrálách, ale život se posunul do jiných dimenzí. Ve významu společenského setkávání tak dnes knihovny vlastně symbolizují jakési novodobé katedrály.

Areál Klementina však novodobé funkci knihovny v plném rozsahu sloužit nemůže. Naopak je správné, když se, po výstavbě nové knihovny, tato historická budova, která byla postavena pro úplně jiné účely, otevře z větší části i mimoknihovnické veřejnosti.

Jak hodnotíte coby architekt místo na okraji Letenské pláně, které bylo pro budoucí knihovnu vybráno?

Otázka umístění knihovny bude veřejností určitě velmi diskutovaná. Zda je zvolené místo na Letné v pořádku, anebo zda by se Národní knihovna neměla postavit někde jinde... Pokud se podíváme na Prahu, tak zjistíme, že Letná je téměř v centru města – v docházkové vzdálenosti od Staroměstského náměstí. Je dopravně napojena metrem, tramvají i autobusy. Jde tedy pro tento druh stavby o ideální místo. Když se hledala možnost umístění nové budovy Národní knihovny v současném územním plánu, vyšla tato plocha jako nejlepší. Navíc územní plán počítá v těchto místech s kulturní nebo církevní stavbou. To byl také jeden z důvodů, proč ředitel Vlastimil Ježek jednal s pražským magistrátem právě o Letné. Je tam sice dočasně umístěna tramvajová smyčka, ale Dopravní podnik hlavního města byl tak vstřícný, že netrval na požadavku, aby tam zůstala. Samotná Letenská pláň zatím ovšem představuje největší plochu uprostřed Prahy, která postrádá jasný program dalšího rozvoje.

*Letecký snímek Letné se zakreslením místa, které bylo vybráno pro novou budovu Národní knihovny ČR.
Foto: NK ČR*

V čem spočívá ona zvláštní „nedotknutelnost“ Letné? Je to v tradici pláně, která sloužila přehlídkám a průvodům, nebo snad v její obrovské rozloze?

Jednak si musíme uvědomit, že naše novodobé hospodářství se začalo budovat prakticky před patnácti lety. Což je pro množství investic, které tady byly realizovány, docela krátká doba. Ekonomika se vyvíjí a Letná se nyní jakýmsi přirozeným způsobem dostává na řadu. Ale bez připravované výstavby knihovny by možná zůstala ještě léta územím, o kterém by se jenom mluvilo, že by se mělo někdy v budoucnu řešit.

Vedle bariér ekonomických brzdí úvahy o možné výstavbě na Letné i bariéry mentální. Společnost je přeci jen ve svém rozhodování stále ještě někdy ovlivňována pozůstatky myšlení podle šablony starého systému. Málokdo měl zatím odvahu, aby se tímto prostorem zabýval. Za první republiky se pořádaly soutěže za účasti vynikajících architektů, kteří se zabývali například myšlenkou odvážného propojení Pařížské ulice skrz Letnou až na dnešní třídu Milady Horákové! A tak doufám, že ze soutěže na Národní knihovnu vzejde první impuls k tomu, aby se fenomén Letné začal znovu řešit.

Model Letné, který sloužil jako pomůcka mezinárodní porotě při hodnocení soutěžních projektů.

Foto: Eva Hodíková

Petr F. Bílek s dalším ze členů mezinárodní poroty, Janem Kněžínkem, nad modelem Letenské pláně.

Foto: Eva Hodíková

Novostavba knihovny bude situována do sousedství třídy Milady Horákové a výústění městského okruhu ze silničního tunelu. Někoho ale možná zarazí, že tak bude v těsném sousedství mimořádně frekventované komunikace...

Dobře, ale i takové Klementinum přece leží v sousedství Křížovnické ulice, která vyprodukuje mnoho decibelů. A pokud kráčíte Křížovnickými chodbami, tak tam mnoho hluku neuslyšíte. Záleží na tom, jakým způsobem bude nová budova ochráněna. Které funkční prostory budou situovány směrem na sever – tedy k ulici Milady Horákové, a které směrem k parku, do zeleně. V souvislosti s dobudováním městského okruhu by se navíc měla celková dopravní situace na Letné výrazně zlepšit.

Vyhlášení soutěže na projekt nové budovy Národní knihovny provázely mnohé superlativy. V čem ale spočívá její výjimečnost z pohledu architekta?

Praha je nádherné město čítající stovky krásných objektů, ale z 99,9% jsou to budovy historické. Ano, architekti z celého světa k nám starou architekturu přijíždějí obdivovat, ale Praha dnes volá po architektuře nové. V historii se přitom Praha proměňovala daleko výrazněji, než je tomu v poslední době – stačí, když se podíváte na baroko, které přidalo své stavby vedle budov renesančních a gotických. Proto jsem rád tomu počtu registrovaných přihlášek – je třeba tvořit tvář naší metropole pro 21. století.

Výjimečnost této architektonické soutěže spočívá také v tom, že jde podle mých informací v současné době o největší soutěž v Evropě. Jsem přitom přesvědčen, že se čeští architekti mohou dobře měřit se svými kolegy v zahraničí. Jenže, kdybychom zůstali jen u národní soutěže, tak bychom nepřiznali tolik proklamovanou skutečnost, že Praha je srdcem Evropy a nejspíš narazili na celospolečenskou nepřipravenost pro uznání autority vlastních lidí. A skutečně výjimečný projekt, který by byl posuzován pouze v domácím kontextu, by mohl vzbudit rozpaky nebo dokonce i odpor u široké veřejnosti. Důležité zkrátka je, že soutěž má špičkové mezinárodní parametry včetně poroty, v níž zasedají takoví architekti, kteří si vytvořili autoritu v celosvětové architektonické společnosti – osobnosti, jako jsou například paní Zaha Hadid nebo paní Eva Jiřičná, pánové Jose Grinberg, Johnny Eisler a Tony McLaughlin. Ti svou přítomností garantují vysokou úroveň soutěže – každý z nich přitom reprezentuje jiný pohled na architekturu a tak jsou navíc i zárukou, že jury nebude jednostranně orientována.

Praha představuje z pohledu architekta výjimečné město. A takové si zaslouží skutečně výjimečnou architekturu. Takovou, která bude reprezentovat nejen vývoj samotné architektury, ale skrze ni i vývoj celé společnosti. A já bych si přál, aby se o nové budově Národní knihovny v Praze mluvilo jako o dalším mezníku architektury pro 21. století.

V podobných soutěžích je obrovská konkurence a pravděpodobnost vítězství je tím pádem poměrně malá. Proč je tedy pro architekty účast v takové soutěži důležitá?

Je to otázka prestiže a seberealizace. Tady architekt může prezentovat své schopnosti, jakým způsobem myslí a co je schopen nabídnout světu. U nás je mnoho architektů srovnatelných se zahraniční konkurencí, ale málo příležitostí. A právě tato soutěž představuje velkou šanci svobodně se vyjádřit. Skvělé je i to, že se představí zahraniční architekti s českými na jednom poli. Novostavba knihovny se může stát „explozí“, díky níž se architektura bude objevovat v mnohem větší míře v televizi, novinách a časopisech. Stane se součástí životního stylu, lidé se o ni začnou víc zajímat a budou chtít mnohem více využívat fantazii architektů. A nebudou se spojovat s návrhy typizovaných domů. Věřím, že tato budova bude mít dalekosáhlý, nezaplacený význam pro myšlení celé naší společnosti.

Pro zahraniční architektky asi česká metropole představuje velkou výzvu. Míst, kde se ve světě staví, je hodně, ale takových, jako je Praha, najdou jen velmi málo.

Proto jsem se zmiňoval o tom, že obdivují Prahu pro její historii. A nyní vidí, že tady mohou prezentovat také své myšlení, které by navazovalo na historický vývoj Prahy. Vše směřuje k tomu, aby se v tak krásném historickém městě začala stavět krásná, nová architektura. Je to jako když se klube kuře a začíná prskat skořápka.

Ovšem ne každý, kdo má nápady, se mohl do soutěže přihlásit.

Je to tzv. projektová soutěž – každý, kdo do ní odevzdal projekt, musí být licencovaný neboli autorizovaný architekt. To znamená, že musí být uznaný svým státem k výkonu architektonické profese s veškerou zodpovědností. Pokud by se například ve Spojených státech někdo bez licence označil za architekta, tak spáchá dokonce trestný čin, i kdyby vystudoval třeba tři školy! Společnost se díky tomu může spolehnout na to, že kdo pracuje jako architekt, profesi skutečně rozumí a nese zodpovědnost vůči společnosti.

Každý tým, který se do soutěže přihlásil, musí mít tedy vedoucího, který tuto reguli zodpovědnosti splňuje. A pokud se vítězem stane architekt zahraniční, pak se bude muset spojit s týmem z České republiky, který mu bude partnerem v dopracování projektu podle našich zákonů.

Ovlivňuje fakt, že jde právě o knihovnu, tedy stavbu specifického určení, hodně podobu soutěže?

Výraz architektury budovy by měl vycházet z její funkce, pro kterou bude i prostorově uspořádána. Je to vlastně taková zhmotnělá služba lidem. Od knihovny se očekává, že nabídne co nejvíce informací. A k tomu musí mít možnost je i skladovat a účelně nabízet. Knihovna je navíc v soutěžním zadání velice zdařile koncipována vícestupňovým způsobem – od místa setkávání až po činnost knihovny samotné. Představuje otevřenou náruč, která láká každého, aby se přišel podívat. A návštěvník je přitahován k tomu, aby získával okamžitě informace z celého světa. Velká část budovy by tak měla být též věnována doprovodným a společenským funkcím. Národní knihovna má ale v porotě svého garanta, který dá dobrý pozor, aby základní knihovnická funkce byla absolutně dominantní.

Soutěž je anonymní, ale nemají přední světoví architekti rukopis natolik výrazný, že se jejich návrhy dají poznat?

To si mohou myslet jen ti, kdo se mezi architektky moc nepohybují! Když byla například vypsána soutěž na Operu de la Bastille v Paříži, tak bylo hodně lidí přesvědčeno, že je pod vítězným projektem podepsán Richard Meier. A ve skutečnosti byl jeho autorem Carl Otta, Kanadčan jihoamerického původu. V architektonickém

světě na rukopis nemůžete sázet. Architekti se neustále vyvíjejí, jejich „modré“ období střídá období „růžové“, neustále hledají to, co je nejlepší... Dnes se navíc projekty odevzdávají zpracované počítači, takže podle nich můžete už jen skutečně stěžít usuzovat na nějaký autorův typický projev. V soutěžních podmínkách je navíc jasně napsáno, že pokud by se někde objevila autorova charakteristická značka, tak bude jeho projekt vyřazen.

Otázka anonymity patří u podobných soutěží k nejvíce sledovaným a znamená to pochopitelně i obrovskou zodpovědnost pro všechny členy jury. I v zájmu cti samotných soutěžících je, aby princip anonymity důsledně respektovali.

Soutěž byla vypsána na jaře 2006 a výsledky mají být známé už na začátku roku 2007. Není to na takovou prestižní soutěž příliš rychlé?

Každá soutěž má mít svůj čas. Architekti jsou připraveni na to, aby se jedním objektem zabývali ve studiích asi tři měsíce. Proto je soutěž dvoukolová. Pochopit danou problematiku a určité myšlení trvá tak měsíc, měsíc a půl. A čtrnáct dní až měsíc by mělo stačit na vlastní grafické vyjádření. Podmínky prvního kola jsou nastaveny tak, aby v něm soutěžící poskytli základní myšlenku. Nemám rád jednokolové soutěže, v nichž se architekti využívají k tomu, aby odevzdali v obrovském měřítku kompletní hotové návrhy. Pokládám to za zneužívání a nedocení práce architektů.

První kolo je ale nejdůležitější – jde o to, představit v něm originální nápad takovým způsobem, aby porota rozpoznala jeho přednosti. V naší soutěži vybírá porota z několika set návrhů osm, které postoupí do druhého kola. Číslo vybraných návrhů dostane notář a ten podle nich rozešle na adresy, které byly v zalepených obálkách, výzvu k účasti v druhém kole. A jeho účastníci již rozpracují své nápady na úrovni architektonické studie – se vši vážností a se všemi důsledky.

Jste porotcem v prestižní soutěži. Není vám ale na druhou stranu líto, že se jí tím pádem nezúčastníte?

To víte, že je mi to líto. A zvláště poté, co jsem se s vybraným místem na Letné důkladně seznámil. Ale takový je život, nemůžete stihnout všechno. Těším se ovšem na to, že zkušenosti, které získám díky práci v porotě, využiji někde jinde. Práce v porotách představuje pro architekta jakýsi další stupeň v jeho vzdělávání. Je to svým způsobem řehole a odříkání, ale vyvažují to nové informace, které díky tomu získám.

Zdeněk A. Tichý

Ing. arch. Petr F. Bílek

Český architekt s bohatými zkušenostmi z působení v zahraničí, v České komoře architektů i s prací porotce v architektonických soutěžích. Vystudoval architekturu na Českém vysokém učení technickém a postgraduální studia zaměřená na koncertní sály přerušil odchodem do USA v roce 1984, kde pokračoval ve studiích na University of California a na State University v Sacramentu. V roce 1987 vytvořil vlastní ateliér Bílek Associates Inc. v Sacramentu a v roce 1993 jeho pobočku Bílek Associates s.r.o. v Praze. Zaměřuje se zejména na komplexní projekty. Získal například zlatou medaili za rekonstrukci Národního divadla v Praze (1983), byl předsedou poroty soutěže pro Kongresové centrum v Praze a působil jako člen mezinárodní poroty při rozhodování o cenách AIA v roce 2000 i v soutěži na regionální knihovnu Vysočiny v roce 2006 aj. V USA mj. navrhl a realizoval v letech 1984–1994 řadu oficiálních i církevních staveb v Kalifornii. Je členem AIA od roku 1992, v letech 1999–2003 byl členem Rady Fakulty architektury ČVUT, od roku 1999 je členem Zkušební komise na Fakultě architektury, v letech 1998–2002 zastával funkci prezidenta České komory architektů a v letech 1999–2002 vedl její delegaci na zasedáních Rady architektů Evropy v Dublinu a Bruselu. V Praze k jeho významným projektům posledních let patří např. přestavby a projekty diplomatických misí nebo rezidencí pro USA, Japonsko a Kanadu, soutěž na velvyslanectví Kuvajtu, přestavba částí Černínského paláce (MZV) aj. Za sebou má rovněž účast v soutěžích – např. na Operu de la Bastille v Paříži, Kostel v Tacoma, Washington (1999 – druhá cena) nebo mezinárodní soutěž AIA pro České centrum architektury v Praze (2006 – třetí cena). Petr Bílek je rovněž autorem mnoha odborných článků o architektech a architektuře a vystupuje v českých i zahraničních rozhlasových pořadech.

Petr F. Bílek v Zrcadlové kapli Klementina 23. října 2006 při zahájení práce poroty, která rozhodne o podobě nové budovy Národní knihovny.
Foto: Eva Hodíková